

Sosiaalioikeudellinen näkökulma sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuuden tutkimukseen

Heidi Vanjusov

OTT, sosiaalioikeuden yliopistonlehtori
Hyvinvointioikeuden keskuksen johtaja
Oikeustieteiden laitos

Oikeustieteen paikka vaikuttavuuden tutkimuksessa

Iloista yhdessä tekemistä!

Mitä viestimme ulospäin?

Jäykistelevät yksityiskohdista
nillittäjät

Miltä näytämme ulospäin?

Miksi muut ei halua leikkiä meidän
kanssa?

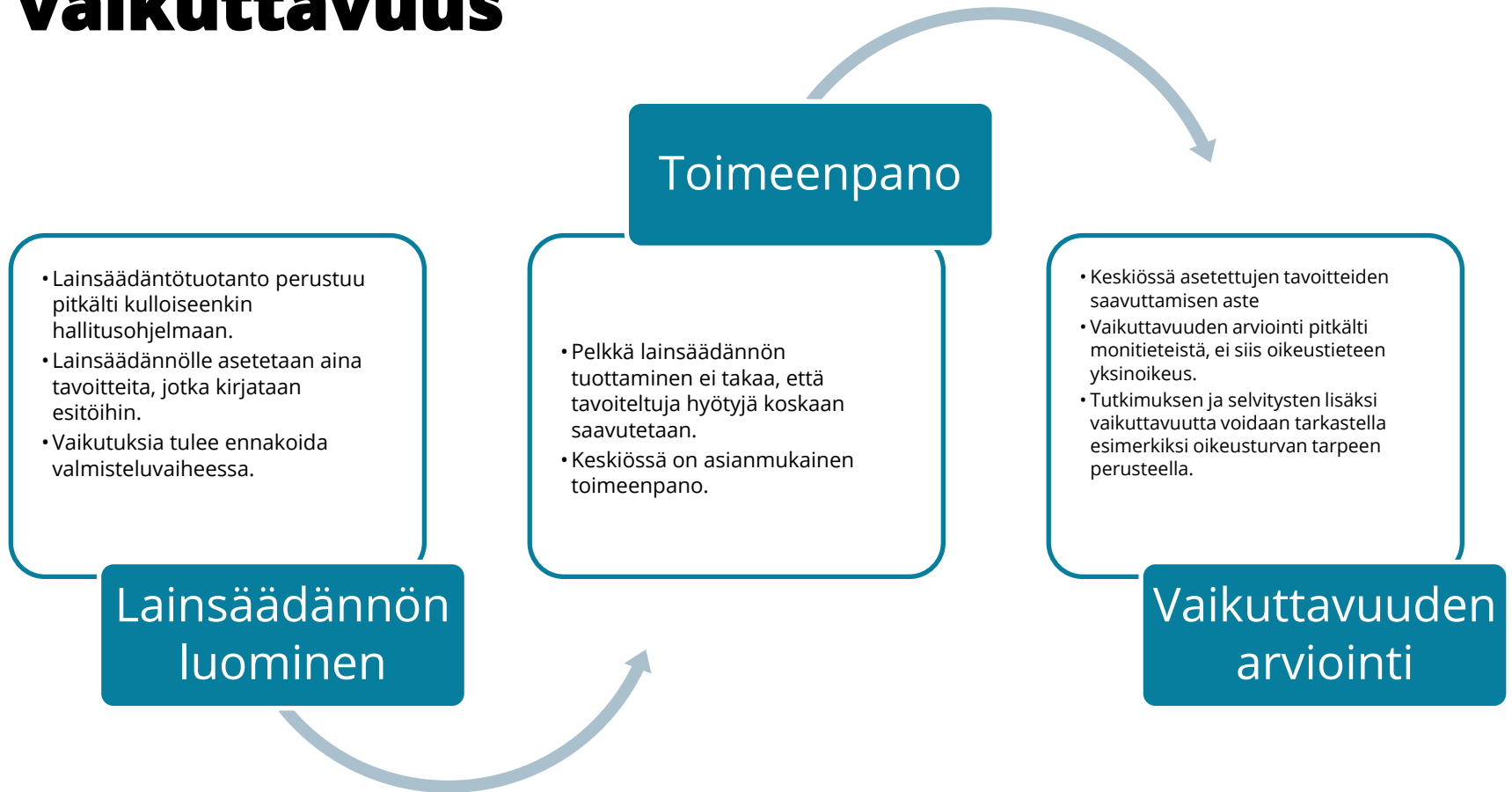
Mitä todellisuudessa mietimme?

Oikeustieteilijöiden kipukohtia?

- Oikeustieteellinen tutkimus on perusteiltaan tulkintatiede
 - Lainoppi eli oikeusdogmatiikka keskittyy antamaan merkityssisältöjä oikeudelliselle tekstile.
 - Tarkastelu hyvin ongelmakeskeistä: lähtökohtana oikeudellinen ongelma, jota ratkaistaan. Lähestymistapa ei eroa tuomarin näkökulmasta muutoin kuin ratkaisupakon osalta.
- Perinteinen tapa olla oikeustieteilijä: yksinäinen puurtaja
 - Yhteiskirjoittajuus ja tutkimustiimitoiminta, monitieteisyys, empiiristen metodien hyödyntäminen sekä artikkeliluontoinen julkaisutoiminta verrattain uusia trendejä oikeustieteessä.
- Oman tulokulman ja lisäarvon sanoittaminen
 - Kyky tuoda esille oman tutkimusnäkökulman lisäarvo kokonaisuudelle voi ontua

Oikeustieteellinen tutkimus ja vaikuttavuus

Sosiaalioikeudellinen tarkastelu

- Tutkimus kohdentuu sosiaaliturvaa koskevaan lainsäädäntöön.
- Taustalla vaikuttavat vahvasti sosiaaliset oikeudet
 - PL 19 §: oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, oikeus perustoimeentulonturvaan, riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut, lapsen kasvatuksen ja huolenpidon tukeminen, väestön terveyden ja asumisen edistäminen
- Sosiaalioikeudellinen näkökulma vaikuttavuuteen kytkeytyy sosiaalioikeudellisen sääntelyn tavoitteiden toteutumiseen
 - Voi liittyä esimerkiksi palveluihin pääsyyn ja asiakkaan oikeuksien toteutumiseen.
 - Voidaan lähestyä lainopillisesti esim. oikeuskäytännön näkökulmasta tai empiirisin menetelmin mm. haastattelututkimuksen kautta.

Mahdollisuus hakeutua oma-aloitteisesti sote-palveluihin

Viranomaisen velvollisuus tiedottaa palveluista

Yleinen viranomaisen
tiedotusvelvollisuus
(julkisuuslaki 20 §)

Tiedot palveluista
julkaistava ymmärrettävästi
ja helposti saavutettavalla
tavalla
(SHL 33.4 §)

Ymmärrettävä, selkeä ja
asiallinen kielenkäyttö
viranomaisessa
(HL 9.1 §)

Ohjaus- ja
neuvontavelvollisuus
(SHL 6 §, HL 8 §)

Riittävien resurssien ja palvelun laadun turvaaminen

Taloudelliset ja henkilölliset
resurssit
(sotejärjestämislaki 8 §, SHL 49a.1
§, TervHL 4.1 §, SHL 41 §, TervHL
54 §)

Asiantuntemuksen ja
osaamisen varmistaminen
(sotejärjestämislaki 8 §, TervHL 4-
5 §)

Yksilön toimintakyvyn ja resurssien riittävyys

Huomioitava yksilölliset
tarpeet ja edellytykset,
esteettömyys ja
yksityisyyden suoja
(SHL 30 §, TervHL 10 §)

Tiedonsaantioikeus
(potilaslaki 5 §, asiakaslaki 5 §)

Digitaalisten palveluiden
saavutettavuus
(digisaavutettavuuslaki 7 §)

Asiakkaan oikeuksien kunnioittaminen

Itsemääräämisoikeus ja
osallisuus
(SHL 36,4 §, asiakaslaki 8 §,
potilaslaki 5 §)

Luottamuksellisuus
(asiakaslaki 4.1 § ja 15 §, potilaslaki
3.2 § ja 13 §,
salassapitovelvoitteista myös
julkisuuslain 6 luku)

Asianmukainen kohtelu
(SHL 30.1 §, asiakaslaki 4 §,
potilaslaki 3.2-3.3§)

Integriteetin huomioiminen
(potilaslaki 3.2-3.3§, asiakaslaki 4 §)

Saavutettavuus ja vaikuttavuus

- Omassa tutkimuksessa keskiössä ns. *access to justice* tai *access to rights* -tutkimus
- Erityisesti olen kiinnostunut sote-palveluiden saavutettavuudesta, jossa keskiössä saavutettavuuden ihmisoikeudellinen määrittely ja yhdenvertaisuuden toteutuminen
 - Vanjusov, Saurula & Tanskanen (tulossa) Oikeudellinen osaaminen tarpeenmukaisiin palveluihin pääsyn turvaajana sosiaalihuollossa
 - Vanjusov & Saurula (2025) Challenges of Accessibility: Finnish Substance Abuse Services Perspective
 - Mäenpää, Ekqvist, Vanjusov & Kuusisto (2024) Päihdepalveluiden saavutettavuus sairaalahoidon jälkeen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kuvaamana
 - Vanjusov & Ranta (2023) Päihdepalveluiden kokemuksellinen saavutettavuus
 - Vanjusov (2022) Saatavilla, mutta ei saavutettavissa? Sosiaalioikeudellinen tutkimus yhdenvertaisesta päihdepalveluihin pääsystä
- Hyvinvointialueen on turvattava sote-palveluiden esteettömyys ja saavutettavuus (sotejärjestämislaki 4.2 §)

Institutionaalinen saavutettavuus

- Toimiva lainsäädäntö
- Riittävä valvonta
- Palveluiden suunnittelu ja resursointi vastaamaan alueellista tarvetta

Informatiivinen saavutettavuus

- Palveluista tiedottaminen eri tavoin ja ymmärrettävällä tavalla
- Informaation kulku organisaation sisällä
- Tietoon perustuva päätöksenteko

Taloudellinen saavutettavuus

- Palveluiden hinta
- Palveluihin pääsyn kustannukset, kuten matkakustannukset
- Digitaalisen asioinnin kustannukset

Fyysinen saavutettavuus

- Tilojen ja palveluiden esteettömyys
- Hankalat välimatkat ja puutteet asiakasturvallisuudessa
- Digitaalisten palveluiden käyttömahdollisuuksien turvaaminen

Kokemuksellinen saavutettavuus

- Palveluiden maine ja aiempien kokemusten vaikutukset
- Palveluihin liittyvä stigma
- Asiakkaan ennakkokäsitykset ja odotukset

Esimerkkinä tutkimushankkeemme

- Aiheena tarpeenmukaisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin pääsy.
 - Tarveperiaate on koko sosiaalioikeudellisen sääntelyn läpileikkaava oikeusperiaate, jonka mukaan alueellisen palvelutarjonnan järjestämisen ja yksittäisten palveluiden myöntämisen on perustuttava tarpeeseen.
 - Tarkastelemme sitä, miten lainsäädännössä asetetut tavoitteet palveluiden yhdenvertaisesta saavutettavuudesta toteutuvat.
 - Yhdenvertaisuus (PL 6 §) on perusoikeus, jonka toteutumisen turvaaminen ja edistäminen on sote-palveluiden keskeinen funktio. Saavutettavat ja vaikuttavat palvelut edistävät erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien tosiasiallista tasa-arvoa yhteiskunnassa. Tarkastelun keskiössä erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden oikeuksien turvaaminen sosiaali- ja terveyspalveluiden avulla.
 - Kolme olennaisinta tiedonintressiämme ovat:
 - 1) miten asiakkaan palvelutarvetta arvioidaan ja millaista tietoa palveluista päättämisen tueksi tuotetaan sekä miten erilaisten juridisten asiakirjojen keskinäistä suhdetta määritellään,
 - 2) miten asiakkaan erilaisiin palvelutarpeisiin vastataan ja miten hänelle tarjottavia palveluita yhteensovitetään, sekä
 - 3) millaisia juridisia osaamistarpeita ja -vaateita ammattilaisiin kohdistuu ja onko näiden osaamisvaateiden ja reaalisen osaamistason välillä ristiriitaisuuksia.
- *Tutkimusaineistoa kerätään mukana olevilta hyvinvointialueilta kyselyn ja haastatteluiden avulla.*

Uusin tutkimusartikkeli

Heidi Vanjusov
yliopistonlehtori

Kati Saurula
väitöskirjatutkija

Jenni Tanskanen
tutkimusavustaja

- Lähestymme vielä julkaisemattomassa tutkimuksessamme sosiaalityön vaikuttavuutta sosiaalialan ammattilaisten juridisen osaamisen näkökulmasta
 - Näemme juridisen osaamisen palveluiden saavutettavuuden ja sosiaalityön vaikuttavuuden edellytyksenä.
 - Kyse on eräänlaisesta portinvartijuudesta ja osaamattomuus voi johtaa siihen, että palvelut ovat saavuttamattomissa ja eivätkä siten voi myöskään olla vaikuttavia.
- Tarkastelemme, millaisessa oikeudellisessa kontekstissa sosiaalityöntekijä toimii sosiaalihuollossa ja millaisia juridisia osaamisvaateita hänen työskentelynsä kohdistuu.
 - Tuloksena voidaan todeta, että sosiaalityöntekijään kohdistuvat juridiset osaamisvaateet ovat varsin laajoja suhteessa siihen, miten laajasti sosiaalityön tutkinnoissa on oikeudellisia opintoja, ja siihen, ettei sosiaalialan ammattihlön ole tarkoitus ole juridiikan asiantuntija.
 - Julkisen vallan käytön ja viranomaistoiminnan perustana on oletamus vastuullisesta vallankäytöstä ja siitä, että viranomainen tuntee lainsäädännön.

Oikeustieteen paikka vaikuttavuuden tutkimuksessa

Osa monitieteistä ja monimetodista tutkimusyhteisöä

Miten olemme mukana?

Juridiikan ja lainvalmistelun asiantuntemus

Mikä on roolimme?

Avoin ja utelias

Millä fiiliksillä tulemme mukaan?

Kiitos!